

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави та права**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Історія держави та права»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

26 Цивільна безпека 262 Правоохоронна діяльність

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
НУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Професор кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС, доктор юридичних наук, професор **Кириченко В. Є.**
2. Професор кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент **Головко Б. Г.**

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, доктор юридичних наук, професор **Гавриленко О. А.**
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Гудзь Т. І.**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем - 9	<div> <div> <div>26</div> <div>(шифр галузі)</div> </div> <div> <div>Цивільна безпека</div> <div>(назва галузі знань)</div> </div> </div> ; <div> <div>262</div> <div>(код та назва спеціальності)</div> </div> <div> <div>Правоохоронна діяльність</div> <div>(рівень вищої освіти)</div> </div> <div> <div>перший (бакалаврський)</div> <div>(рівень вищої освіти)</div> </div>	<div>Навчальний курс <div>1</div>(номер)</div> <div>Семестр <div>2</div>(номер)</div> <div>Види контролю: екзамен (екзамен, залік)</div>
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 22; (години)		Лекції – 10; (години)
Практичні заняття – 22; (години)		Практичні заняття – 10; (години)
Самостійна робота – 46; (години)		Самостійна робота – 70; (години)
Індивідуальні завдання:		Індивідуальні завдання:
Навчальним планом не передбачено № семестру)		Навчальним планом не передбачено (кількість; № семестру)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія держави і права» є ознайомлення студентів з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права, формування розуміння закономірностей та напрямів їхнього розвитку. Студенти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності, негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

Основною метою вивчення дисципліни «Історія держави і права» є сприяння становленню сучасного всебічно розвиненого висококваліфікованого фахівця, здатного на достатньому рівні репрезентувати правоохоронні органи у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами; формування правових знань у студентів та умінь аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; вироблення навичок самостійного аналізу державно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретного

державно-правового явища.

Завдання. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права» є формування у студентів знань, вмінь та навичок, які ставляться перед правоохоронними органами на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Між історією держави і права та іншими юридичними дисциплінами важко провести чітку межу. Особливістю історії держави і права є те, що вона розглядає процес розвитку права та державності в цілому, тобто всю сукупність державно-правових процесів та явищ, всебічно аналізує їх у взаємозв'язку та взаємообумовленості. Особливо слід відзначити взаємну пов'язаність історії держави і права з такою юридичною навчальною дисципліною як теорія держави і права, що також вивчає закономірності розвитку права та держави. Зв'язок між цими дисциплінами можна уявити у вигляді співвідношення різних способів наукового пізнання, що поєднують логічне та історичне у розкритті предмету дослідження. Історія держави і права логічним способом, тобто в історичній формі, узагальнено розкриває процес виникнення та розвитку держави і права, а історія держави і права показує закономірності розвитку державно-правових інституцій у конкретних історичних умовах. За допомогою логічного методу теорія держави і права створює струнку систему загальноправових понять та категорій, за допомогою яких розкривається логіка історії держави і права. Тому ці категорії широко використовуються в навчальному курсі історії держави і права. Лише поєднання логічного та історичного уможливорює всебічний та глибокий аналіз закономірностей еволюції держави та права. Окрім того, «Історія держави і права» тісно пов'язана з такими дисциплінами як «Державне право зарубіжних країн», «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн». Вивчення курсу «Історія держави і права» вимагає засвоєння великого обсягу нормативного матеріалу, а також уміння аналізувати цей матеріал та робити самостійні висновки.

Дисципліна викладається з метою ознайомлення студентів з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права. Студенти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності, негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

1) *на поняттєвому рівні:* основи історико-правових та теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави і права; основи колишніх та сучасних юридичних понять і категорій.

2) *на фундаментальному рівні*: процеси виникнення та розвитку держави і права зарубіжних країн та України, їх типи та форми, особливості, притаманні державному ладу та соціальному устрою, правовим системам, головні джерела права на різних етапах історичного розвитку, еволюцію правового статусу населення;

3) *на практично-творчому рівні*: правові основи тлумачення норм права; форми і методи поширення історико-правових знань серед населення; форми та порядок надання правової допомоги громадянам.

вміти:

1) *на репродуктивному рівні*: відтворювати основні поняття та категорії дисципліни, наводити основні факти, що характеризують державно-правове життя суспільства на різних етапах його розвитку;

2) *на алгоритмічному рівні*: довільно використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їх використанням при вивченні галузевих дисциплін; вірно тлумачити норми права; безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;

3) *на евристичному рівні*: на основі засвоєння історичних знань про державно-правові явища вміти з наукових позицій давати їм правильну оцінку, розкривати їх дійсну сутність; знаходити шляхи розв'язання задач, що виникають у працівника поліції під час поширення правових знань серед населення, формування у громадян поваги до права і закону.

4) *на творчому рівні*: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отримані знання, вміння та навички до змінних умов та нестандартних ситуацій; самостійно вести експериментальну, науково-дослідницьку діяльність.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни		
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності, і характеризується комплексністю та невизначеністю умов	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
	ЗК-5	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
	ЗК-10	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і

		громадянина в Україні.
	ЗК-11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності СК)	СК-1	Усвідомлення функцій держави у сфері правоохоронної діяльності, способів та механізмів реалізації цих функцій.
Результати навчання	РН-11	Знати та розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна.

Предмет курсу і завдання. Методологія викладу і вивчення. Місце історії держави і права в системі юридичних дисциплін.

Джерела історії держави і права.

Сутність і походження держави і права. Типи державно-правового розвитку.

Періодизація курсу історії держави і права.

Тема № 2. Держава і право країн Стародавнього світу.

Виникнення держави в країнах Стародавнього Сходу. Загальне і особливе в процесі становлення державності в Єгипті, Індії, Месопотамії, Китаї.

Основні риси суспільно-економічного розвитку. Давньосхідна община. Кастовий лад в країнах Стародавнього Сходу: авілум і мушкенум Стародавнього Вавилону, система варн Стародавньої Індії. Давньосхідне рабство та його особливості.

Державний лад. Форми правління в країнах Стародавнього Сходу. Поняття східної деспотії, її основні риси і особливості: обожнювання правителя, двірцева система управління, три головні відомства управління, централізація в управлінні, збереження общинного самоврядування. Республіки Стародавньої Індії. Військова організація і військове мистецтво. Судовий устрій.

Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу. Джерела права. Характеристика найважливіших пам'яток давньосхідного права: Закони царя Хаммурапі, Закони Ману, Фацзин. Зв'язок права з релігією. Правове закріплення станово-кастового поділу суспільства. Право власності. Договір позики. Шлюбно-сімейне право. Злочини та покарання. Судовий процес.

Виникнення держави у Спарті, Афінах та Римі. Реформи Солона і Клісфена в Афінах, реформа Сервія Туллія в Римі.

Основні риси суспільного ладу в країнах античного світу, його особливості. Правове становище різних категорій населення в Спарті, Афінах і Римі. Античне рабство. Ілоти Стародавньої Спарти. Пекулій та колонат в Римі.

Військово-аристократичний характер політичної організації Спарти. Центральні органи влади й управління: архагени, герусія, народні збори. Ефорат. Пережитки родового устрою в державному механізмі Спарти. Криза політичної системи Спарти.

Афінська демократична республіка. Народні збори, Рада п'ятисот, ареопаг, гелієя і колегія стратегів. Судовий устрій.

Антична колонізація.

Рим у період республіки. Види народних зборів. Сенат. Магістратура. Місце диктатора в державному механізмі. Перехід у Римі від республіки до імперії. Диктатура Сулли. Перший та Другий тріум вірати. Державний лад Риму в період принципату і домініату. Чиновництво. Військова організація. Судовий устрій. Служба поліції в Римі.

Поділ держави на Західну Римську імперію і Східну. Падіння Західної Римської імперії.

Античне право.

Основні риси права Спарти. Закони Лікурга. Общинна власність. Шлюб і сім'я. Пережитки матріархату.

Право Афін. Законодавча діяльність Драконта і Солона. Звичаєве право і закон. Сократ, Платон і Аристотель про збіг справедливого і законного. Власність за афінським правом. Зобов'язання та їх виконання. Шлюб і сім'я. Спадкування. Злочини і покарання.

Періодизація римського права. Право квіритське або цивільне, преторське і "право народів".

Джерела римського права. Закони XII таблиць. Едикти магістратів. Конституції імператорів. Праці римських юристів. Кодифікація римського права. Corpus juris civilis.

Римське право найдавнішого, класичного і посткласичного періодів. Публічне право і право приватне. Право приватної власності. Види договорів. Нексум і стипуляція. Шлюбно-сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

Історичне значення римського права та його рецепція.

Тема № 3. Держава і право зарубіжних країн періоду середньовіччя.

Загальна характеристика виникнення і розвитку феодальної держави і права. Роль релігії у феодальному суспільстві. Феодальна держава в країнах

Європи, Азії та Африки. Основні етапи історії держави і права Середніх віків.

Феодална держава і право в країнах Європи.

Розклад первісного ладу і формування феодалних відносин у племен Європи. Створення держави у франків, англосаксів, слов'ян. Верденський договір 843 р. і виникнення феодалної держави у Франції та Німеччині.

Ранньофеодална монархія. Держава франків. Династії Меровінгів та Каролінгів. Ранньофеодална монархія у Франції, Англії, Німеччині, Польщі. Утворення Великого князівства Литовського. Східна Римська імперія (Візантія). Формування і розвиток феодалних суспільно-економічних відносин. Сутність сюзеренітету-васалітету. Феодална ієрархія.

Державний лад. Королівська влада і двірцево-вотчинна система управління. Феодална роздробленість в Європі, причини, передумови. Еволюція державного ладу.

Міста-феодалні республіки. Генуя, Флоренція. Ганзейський союз. Новгородська і Псковська держави. Організація міського самоврядування.

Станово-представницька монархія. Зміни в суспільному ладі країн Європи у XIII-XV ст. Формування основних станів: духовенства, дворянства і городян. Державний лад. Християнська доктрина “двох мечів”. Вчення Хоми Аквінського про політичні форми правління. Посилення центральної влади. Подолання феодалної роздробленості. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського. Утворення Московської централізованої держави. Теорія Філофея. Станово-представницькі установи в Англії, Франції, Німеччині, Іспанії, Московії, Польщі.

Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії. Зміни в центральному і місцевому управлінні. Особливості розвитку феодалної Німеччини. Золота Булла 1356 р. Шляхетська Річ Посполита.

Абсолютна монархія. Причини та передумови виникнення абсолютизму. Розклад старих феодалних станів і зародження буржуазії. Класичний абсолютизм у Франції. Король і королівська рада. Створення бюрократичного апарату. Міське управління. Іntenданти юстиції, поліції і фінансів. Незавершений характер абсолютизму в Англії. Королівська влада. Таємна рада і Зоряна палата. Збереження парламенту і місцевого самоврядування. Князівський абсолютизм у Німеччині. Піднесення курфюрстів. Збереження роздробленості Німеччини. Особливості становлення російського абсолютизму. Влада імператора, реорганізація центрального і місцевого управління.

Мак'явеллі про монархічну і республіканську форму правління. Реформація. Утопічний соціалізм Мора та Кампанелли. Політична доктрина Ф.Прокоповича.

Військова організація абсолютної монархії. Судочинство. Поліція.

Феодалне право. Партикуляризм. Ранньофеодалні збірники законів – „правди” (Салічна, Польська). Законник Стефана Душана. “Саксонське зеркало”. Магдебурзьке право. “Загальне право” феодалної Англії та його особливості. Розвиток королівського законодавства. Статути і ордонанси. Канонічне право. Джерела візантійського права: кодифікація Юстиніана, Еклога, Прохірон, Базиліки.

Феодална кодифікація: Великий ордонанс у Франції, “Кароліна” 1532 р. у Німеччині. Новгородська і Псковська судні грамоти, Судебники 1497 р. і 1550 р., Соборне уложення 1649 р., Військові Артикули Московської держави.

Основні риси права феодальної земельної власності: алод, фео́д і бенефіцій. Заставне право. Право зобов’язань. Злочини і покарання. “Криваве законодавство” в Англії. Судовий процес.

Особливості розвитку феодальної держави і права в країнах Азії і Африки.

Виникнення феодального суспільства і держави в Індії, Китаї та Японії. Особливості розвитку суспільного ладу. Основні риси державного ладу феодального Китаю. Династії Тан, Мін, Цин. Делійський султанат і імперія Великого Могола в Індії. Влада і сьогунат феодальної Японії. Військова організація. Основні риси права.

Арабський халіфат. Виникнення халіфату. Суспільна структура. Організація державної влади при Омейядах і Аббасидах. Іслам: сунізм і шиїзм про державу і право. Основні риси мусульманського права.

Середньовічні держави Африки. Держави Гана, Малі, Сонгаї, міста-держави Хауса. Суспільно-економічний розвиток. Центральні і місцеві органи влади та управління. Право.

Феодална державність кочових народів. Держави Чингізхана. Основні риси суспільного і державного ладу. Право.

Тема № 4. Історія держави і права зарубіжних країн Нового часу.

Еволюція держави у період Нової історії

Причини і передумови буржуазних революцій. Політико-правові програми буржуазних ідеологів: ідея конституціоналізму і народного суверенітету, концепція природних прав людини. Основні завдання і рушійні сили революції. Основні етапи буржуазних революцій.

Буржуазна революція XVII ст. в Англії. Концепція Т. Гоббса про абсолютність державної влади. Довгий парламент. Політичні течії в революції: пресвітеріани, індепенденти (Д.Мільтон, О Сідней) і левелери (Д. Лільборн). Конституційна монархія (1640-1649 рр.) Індепендентська республіка (1649-1653 рр.), Протекторат Кромвеля (1653-1658 рр.). “Знаряддя управління” (1653 р.). Система органів влади й управління протекторату. Військова диктатура Кромвеля. Реставрація Стюартів. Політична програма Дж. Локка.

Революція 1775 – 1787 рр. у Північній Америці. Початок війни англійських колоній за незалежність та її сутність. Т. Пейн про народний суверенітет. Лоялісти. Державно-правові погляди Т. Джефферсона. Декларація незалежності (1776-1783 рр.). Статті Конфедерації і вічного союзу 1781 р. Завершальний етап революції (1783-1787 рр.). Ідея сильної виконавчої влади А.Гамільтона. Розробка і прийняття Конституції США 1787 р. Білл про права 1791 р.

Буржуазна революція 1789 – 1794 рр. у Франції. Державно-правові ідеї Вольтера та Ж.-Ж. Руссо. Ш. Монтеск’є про розподіл влади. Політичні партії

в революції: конституціоналісти, жирондисти, якобінці. Установчі збори. Період керівництва конституціоналістів (1789-1792 рр.). Декларація прав людини і громадянина 1789 р. і Конституція 1791 р. Жирондистська республіка (1792-1793 рр.). Період якобінського правління (1793-1794 рр.). Якобінська Декларація прав і громадянина та Конституція 1793 р. Встановлення якобінської диктатури. Революційний уряд. Аграрне і робітниче законодавство якобінців.

Переворот 9 термідора. “Змова рівних” Г. Бабефа. Конституція 1795 р. Уряд директорії.

Буржуазна революція 1848-1849 у Німеччині. Причини і передумови революції. Революційні виступи в окремих німецьких державах. Франкфуртська конституція 1849 р.

Державно-політична криза в Російській імперії у 50-х рр. XIX ст. Реформістський курс уряду. Селянська реформа 1861 р. Земська та міська реформи. Військова реформа. Судова і поліцейська реформи.

Особливості еволюції і суспільно-політичного ладу в Японії. Реставрація Мейдзі (1868 р.) – початок антифеодальних перетворень. Буржуазні реформи 1870-80-х рр. Боротьба за демократизацію політичного ладу. Утворення політичних партій. Конституція 1889 р. Імператор, парламент, Таємна Рада, Генро. Створення буржуазної судової системи. Збереження феодальних традицій.

Велика селянська війна 1850 – 1864 рр. у Китаї. Рух за введення Конституційного правління наприкінці XIX ст. “100 днів” реформ.

Національно-визвольні революції в Латинській Америці. Визвольна війна 1816-1826 рр. в Латинській Америці та утворення незалежних держав. Перші конституції латиноамериканських країн (Аргентина, Мексика, Бразилія, Венесуела)

Підсумки буржуазних перетворень. Ступінь вирішення основних завдань. Непослідовність ліквідації середньовічних державно-правових установ та інститутів.

Формування буржуазної конституційної монархії в Англії. “Славна революція” 1688 р. Білль про права 1689 р. та Акт про упорядкування 1701 р. Основні принципи британського парламентаризму. Оформлення державного апарату конституційної монархії. Виборчі реформи 1832 р. та 1867 р. Еволюція форми правління. “Відповідальний уряд”. Двопартійна система. Консерватори (торі) та ліберали (вігі). Міське управління. Судова система. Поліція. Створення міністерства внутрішніх справ. Основні зміни в політичній системі Великої Британії в останній чверті XIX ст. Занепад парламентаризму. Виборча реформа 1884-1885 рр. Зміни в місцевому управлінні 1888 р. реформа судової системи 1873-1876 рр.

Суспільно-політична рівновага в США наприкінці XVIII - першій половині XIX ст. Державний лад. Протистояння між “Північчю” та “Півднем”. “Місурійський компроміс” 1820 р. Оформлення двопартійної політичної системи. Громадянська війна 1861-1864 рр. Найважливіші законодавчі акти уряду А. Лінкольна: Гомстед-акт 1862 р. і Прокламація про звільнення рабів 1862 р. Суспільно-економічні і політичні наслідки

громадської війни. Зростання централізації. “Реконструкція Півдня”. XIII-XV поправки до Конституції США. Судова організація. Поліція.

Розвиток буржуазної держави у Франції в 1799-1870 рр. Державний переворот 18 брюмера (9 листопада 1799 р.) Наполеона Бонапарта. Конституція VIII року республіки. Консулат. Імперія Наполеона I. Створення державного бюрократичного механізму. Роль армії. Створення Міністерства поліції. Жандармерія. Бонапартизм. Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 року. Революція 1830 р. Хартія 1830 р. Організація каральних органів. Революція 1848 р. Друга республіка. Державний переворот 2 грудня 1851 р. Луї Бонапарта. Конституція 1852 р. Друга імперія у Франції. Армія і поліція в системі бонапартизму.

Події 18 березня 1871 р. в Парижі. ЦК Національної гвардії. Злам Паризькою Комуною буржуазної державної машини і створення нових органів влади. “Декларація Комуни до французького народу” від 19 квітня 1871 р. Основні принципи організації влади Паризької Комуни. Суд та прокуратура. Право Паризької Комуни.

Виникнення Третьої республіки у Франції. Партії та політична боротьба. Конституційні закони 1875 р. Особливості французького парламентаризму.

Соціально-політичні наслідки поразки буржуазної революції 1848-1849 рр. у Німеччині. Об’єднання Німеччини Пруською монархією. Ідея конституційної монархії Л. Штейна. Створення германської імперії. Імперська конституція 1871 р. Конституційне закріплення панування Пруссії в Германській імперії. Судова система. Зміни в політичному режимі Германської імперії наприкінці XIX ст. “Виняткові” закони проти соціалістів 1878 р.

Контрреформи в Російській імперії у 1880-1890 рр. Надзвичайне законодавство 1881 р. та 1892 р. Введення інституту земських дільничних начальників. Міське положення 1892 р. Земський рух. Початок формування політичних партій.

Становлення національних держав у південно-східній Європі. Утворення Румунського Королівства. Конституція 1866 р. Виникнення Сербської держави. Утворення Болгарської держави. Тирнівська конституція 1879 р.

Японська держава в період становлення монополістичного капіталу. Поєднання військово-феодальних та імперіалістичних рис Японської держави.

Розвиток латиноамериканських держав у XIX ст. Утворення політичних партій. Каудилізм і військові перевороти. Конституційна стабільність.

Колоніальні імперії. Виникнення Британської колоніальної імперії. Система управління колоніями. Міністерство колоній, “завойовані” та “переселенські колонії”. Умови надання колоніям статусу домініона. Акт про дійсність колоніальних законів 1865 р. Імперські конференції. Акти про управління Індією 1773 р. та 1858 р. Акт про Британську Північну Америку 1867 р. Міністерство колоній в системі управління Французькою

колоніальною імперією. Структура управління в “старих” і “нових” колоніях. Реформа управління Алжиром. Протекторати. Система управління іспанськими, португальськими та голландськими колоніями.

Становлення буржуазного права

Буржуазні революції XVII-XIX ст. і формування буржуазних правових систем. Наступність у праві. Основні правові сім'ї: англосаксонська, континентальна.

Англосаксонська правова сім'я. Процес формування буржуазного права в Англії. Розповсюдження англосаксонської правової системи в країнах Британської колоніальної імперії. Виникнення і розвиток буржуазного права в США. Вплив англосаксонської правової системи. Створення основних інститутів буржуазного права в Англії. Джерела права: загальне право, право справедливості, статутне право. Судовий прецедент. Збереження в цивільному праві Англії феодальної форми та архаїчних правових інститутів. Розподіл власності на реальну і особисту. Довірча власність (траст). Впровадження буржуазних принципів у традиційну англійську доктрину договору. Деліктне право і його особливості. Сімейне право. Правовий статус торговельних товариств (компаній). Виникнення і розвиток буржуазного кримінального права в Англії. Тричленна система злочинів. Лібералізація каральної політики. Еволюція англійського права наприкінці XIX ст. Реформа 1857 р. Акт про продаж 1893 р.

Континентальна правова сім'я. Основні закономірності її становлення. Джерела французького цивільного права. Роль закону. Закріплення принципів буржуазного цивільного права у Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. Торговельний кодекс Франції 1807 р. Австрійський цивільний кодекс 1811 р. Саксонське цивільне Уложення 1863 р. Торговельний кодекс Японії 1899 р. Основні інститути цивільного права в країнах континентальної правової системи. Принцип формальної рівності осіб у приватноправовій сфері. Правоздатність і дієздатність. Сімейне право. Цивільний шлюб. Рівність сторін у договорі, його добровільність. Виникнення і розвиток буржуазного кримінального права. Джерела кримінального права в країнах континентальної правової сім'ї. Декрети Французької буржуазної революції. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Кримінальний кодекс Франції 1791 р. Кримінальний кодекс Франції 1810 р., його структура. Французький кримінально-процесуальний кодекс 1808 р. Кримінальний кодекс Пруссії 1851 р. Судові статuti Росії 1864 р. Кримінальний кодекс Японії 1880 р.

Еволюція буржуазного права наприкінці XIX ст. Історична школа права в Німеччині. Нові тенденції розвитку буржуазного цивільного права в Німецькому цивільному уложенні 1896 р.

Фабрично-заводське законодавство і його розвиток у XVIII-XIX ст. Перші буржуазні закони про працю в Англії. Відмова від примусового державного регулювання умов праці. Фабричне законодавство. Законодавство про працю в США. Становище профспілок. Закон Ле Шапельє 1791 р. у Франції. Законодавство 1884 р. про робітничі спілки. Регламентація дитячої і жіночої праці в Англії, Франції, США, Німеччині. Становлення

фабричного законодавства в Російській імперії.

Тема № 5. Держава і право зарубіжних країн Новітнього часу.

Особливості державно-правового розвитку на початку XX ст.

Становлення монополістичного капіталізму та його вплив на державну владу і правові системи.

Революція 1905-1907 рр. в Росії та її наслідки. Маніфест 17 жовтня 1905 р. Реформа вищих органів влади і управління. Державна Дума.

Еволюція державної влади у Великій Британії. Акт про парламент 1911 р. у Великій Британії. Зміни у державному апараті Третьої республіки у Франції. Мілітаризація державного апарату в Німецькій імперії. Прийняття XVI, XVII поправок до Конституції США.

Революція 1911-1913 рр. у Китаї. Мексиканська революція 1910-1917 рр.

Причини і передумови Першої світової війни. Утворення двох воєнно-політичних союзів: Троїстого союзу та Антанти, їх протиборство.

Зміни у політичних системах провідних країн у роки Першої світової війни.

Лютнева революція 1917 р. в Росії. Зміна державної системи. Політичні партії і національно-патріотичні рухи.

Зміни на політичній карті Європи після завершення Першої світової війни.

Еволюція демократичних держав та їхнього права у XX ст.

Основні напрями буржуазної політико-правової ідеології XX ст. Еволюція вчень про демократію. Теорія керованої й урізаної демократії. Ідея держави всесвітнього благоденства, політичного плюралізму і плюралістичної державності.

Розвиток державно-монополістичного капіталізму. Посилення ролі держави в економіці. Транснаціональні монополії і міждержавна економічна інтеграція.

Британська конституційна монархія. Соціально-економічний розвиток Великої Британії в XX ст. Двопартійна політична система. Зміни в галузі державної влади. Корона. Закон про парламент 1949 р. Виборчі закони 1918 р., 1928 р., 1949 р., 1969 р. Лейбористські кабінети. Британська колоніальна імперія після першої світової війни. Вестмінстерський статут 1931 р.

Президентська республіка в США. Принципи федералізму і розподіл влади в державному управлінні. Державне регулювання ринкових відносин. “Новий курс” президента Рузвельта. Двопартійна система США. Концепція елітарної державності Ч. Міллса. Використання в державній практиці теорії політичної системи Д. Істона. Структура федерального апарату. Зміни у виборчому праві. XX, XXIV та XXVI поправки до Конституції США. Закон про виборчі права 1965 р. Теорія конвергенції. Бюрократизація державного апарату. Рада Національної безпеки, Пентагон і ЦРУ. Еволюція політичного режиму в США після Другої світової війни.

Франція. Третя республіка після Першої світової війни. Багатопартійна система і виборчі блоки. Боротьба демократичних сил проти фашизму.

Народний фронт. Зміни в державному ладі і політичному режимі. Виборчі реформи. Франція у Другій світовій війні. Уряд Віші. Рух опору й утворення Тимчасового уряду. Боротьба за нову Конституцію після звільнення Франції. Конституція 1946 р. Четверта республіка. Державний лад. Перегляд Конституції 1946 р. Конституція 1958 р., її особливості. Державний лад П'ятої республіки. Президент та його роль в політичній системі Франції.

Революція 1918 р. в Німеччині. Веймарська республіка. Конституція 1919 р. Система органів влади й управління в період Веймарської республіки.

Повалення фашистського режиму в Італії. Боротьба за демократизацію суспільного і державного ладу у повоєнні роки. Ліквідація монархії. Конституція 1947 р.

Поразка нацистської Німеччини у Другій світовій війні. Потсдамські угоди про Німеччину. Окупаційний режим союзників. Політика розколу Німеччини: Бізонія та Тризонія. Утворення ФРН. Основні риси Боннської конституції 1949 р. Утворення єдиної Німецької держави у жовтні 1990 р. Державний устрій Німеччини.

Виникнення після Першої світової війни національних держав у Чехословаччині, Угорщині, Югославії, Болгарії. Утворення незалежної Польської Республіки.

Конституційне самовизначення Болгарії. Мала Конституція Польщі 1919 р. Конституція Румунії 1923 р. Тимчасова Конституція Чехословаччини 1918 р.

Ліквідація колоніальних імперій. Формування та розвиток нових незалежних держав у країнах Південної та Південно-східної Азії.

Посилення виконавчої влади у провідних буржуазно-демократичних країнах. Падіння ролі парламенту та посилення кабінету міністрів у Великій Британії. Зміцнення президентської влади в США. Президент і Рада міністрів П'ятої республіки у Франції.

Теорія і практика делегованого законодавства у Великій Британії, Франції, США та інших державах.

Судова система та прокурорський нагляд в демократичних країнах. Особливості аторнейської служби США.

Організація поліцейського апарату. Федеральна структура поліцейських органів США. Функції ФБР. Британська поліція та її підрозділи. Закон про поліцію 1964 р. Кримінальна поліція Франції. Поліцейські органи у ФРН.

Основні зміни в праві демократичних держав. Розвиток ідеї правової держави. Правова спадкоємність. Видозмінювання деяких класичних правових принципів. Активізація кодифікаційної діяльності у Франції та США. Практика консолідованих законів у Великій Британії. Роль президентських і урядових актів у правотворчості. Значення судової практики.

Нові тенденції в розвитку правових систем. Поява нових галузей законодавства і комплексних галузей права. Вплив міжнародних правових норм на внутрішнє право окремих держав.

Сучасна філософія права. Соціологічний напрям в юриспруденції.

Р. Паунд. Реалістична і психологічна теорії права. Неотомізм Ж. Лабена та В. Катрайна. Теорія відродженого природного права. Вчення про правовий дуалізм. Неокантіанська теорія права Р. Штаммлера.

Еволюція цивільного права. Джерела права. Кодифікація цивільного права та торгового права. Суб'єкти цивільного права. Правові форми організації капіталу. Антитрестовське законодавство. Правове регулювання економіки. Зміни в праві власності: державної, змішаної, приватної. Розвиток права зобов'язань. Відмова від "свободи договору" і обов'язкової сили договору.

Нововведення у сімейному праві. Правове становище заміжньої жінки.

Соціальне законодавство. Робочий час. Трудовий договір. Право на страйк. Соціальне страхування. Становище професійних спілок. Закон Вагнера 1935 р. і закон Тафта-Хартлі 1947 р. в США. Закон "Про відносини у промисловості" 1971 р.

Зміни в кримінальному праві. Нові кримінально-правові концепції та школи. Удосконалення пенітенціарної системи. Соціологічні напрямки у кримінології. Поняття небезпечного чи передделіктного стану. Кримінальне законодавство про політичні злочини.

Нові явища в кримінально-процесуальному праві. Законодавство ФРН 1947 р. про реформу кримінально-процесуального права. Практика сумарного судочинства в Британії та США.

Особливості розвитку тоталітарних і авторитарних держав та їхнього права у XX ст.

Фашистські держави і військові диктатури.

Виникнення фашистського руху в Італії. Похід фашистів на Рим у 1922 році. Фашистська концепція "надкласової" влади. Механізм фашистської диктатури. Дуче і Велика фашистська рада. Одержавлення фашистської партії. Виняткові закони 1926-1927 рр. про захист держави. Ідея створення корпоративної держави та її реалізація. Хартія праці 1927 р. Каральні органи фашистської диктатури. Політична поліція.

Криза Веймарської республіки в Німеччині. Програмні документи націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Реакційна сутність нацистської політико-правової теорії. Підсумки виборів до рейхстагу в 1932 р. Прихід нацистів до влади. Ліквідація державно-правових установ Веймарської республіки. Механізм нацистської диктатури. Репресивні органи нацистської диктатури.

Кримінальне законодавство фашистських держав. Інститути небезпечного стану і заходи соціального захисту в італійському Кодексі поліції безпеки 1926 року. Репресивне законодавство нацистської Німеччини.

Військово-монархічний режим в Японії наприкінці 20-х на початку 30-х років XX ст. Введення у 1940 р. "нової політичної структури" після спроб перевороту у 1932 та 1936 рр. "Нова економічна структура". Встановлення режиму військової диктатури.

Встановлення у 30-х рр. XX ст. авторитарних режимів у Болгарії, Угорщині, Румунії, Югославії. Активізація фашистських угруповань у Великій Британії, Франції, США у 30-х рр. XX ст. Народний фронт у Франції

та його історичне значення.

Авторитарні військові режими в Латинській Америці. Державні перевороти і військова диктатура.

Більшовицька і “народно-демократична” державність.

Жовтневий переворот 1917 р. в Петрограді. Злам старого і створення нового радянського державного ладу. Утворення незалежних радянських республік. Конституція РРФСР 1918 р.

Революційні події в Німеччині, Угорщині у 1918-1919 рр. Баварська Радянська республіка. Угорська Радянська республіка.

Перехід радянських соціалістичних республік від „воєнного комунізму” до нової економічної політики. Утворення Союзу РСР. Конституція СРСР 1924 р. Формування адміністративно-командної системи. Конституція СРСР 1936 р. Політичний режим сталінізму.

Розвиток радянського права, перша кодифікація.

Перебудова радянського державного механізму в роки Другої світової війни. Десталінізація. Друга кодифікація. Конституція 1977 р. Зростання кризових явищ. Курс на „перебудову”.

Розпад Союзу РСР. Співдружність Незалежних Держав.

Виникнення “народно-демократичних” держав у країнах Центральної та Південно-східної Європи після Другої світової війни. Особливості соціально-політичного розвитку Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, Чехословаччини, Югославії та Албанії. Утворення Німецької Демократичної Республіки.

Насильницьке впровадження радянської моделі соціалізму. Конституції та конституційні акти. Криза системи “реального соціалізму”. Демократичні революції 1989-1991 рр.: демонтаж адміністративно-бюрократичної системи управління.

Історичні умови й особливості визвольних революцій в Азії. Утворення Монгольської Народної Республіки. Революції у Китаї та В’єтнамі. Утворення Китайської Народної Республіки, Демократичної Республіки В’єтнам, Лаоської Народної-Демократичної Республіки. Держава Камбоджа. Корейська Народна-Демократична Республіка. Конституція і конституційні акти.

Перемога революції на Кубі. Створення революційного уряду. Основний закон Кубинської республіки 1959 р.

Процес формування права у країнах „народної демократії”. Система влади. Насильницьке впровадження принципів радянського правового будівництва. Джерела права та його основні інститути.

Тема № 6. Держава і право України у стародавній час.

Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України: розпад первіснообщинного ладу (причини, етапи); археологічні культури; формування передумов виникнення права у землеробських племен Подніпров’я (I тисячоліття до н.е.).

Право Скіфських ранньодержавних утворень: Велика (VII-III ст. до н.е.) та Мала (Кримська) Скіфія (III ст. до н. е. - III ст. н.е.); джерела права

(звичаєве право, правова думка). Основні риси права (державного, цивільного, кримінального, процесуального). Початкові форми рецепції права.

Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика): поліси (Херсонес, Ольвія, Тіра, Пантікапей); Боспорське царство; нормативні основи колонізації; міжнародно-правові стосунки; джерела права (звичаєве право, нормативні акти, використання досягнень античної правової думки).

Основні риси державного права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судоустрій; фінанси.

Нормативне регулювання цивільно-правових відносин в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): право власності; зобов'язальне право; особливості регулювання сімейних відносин; спадкове право; вплив римського права.

Становлення кримінального права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): поняття злочину, його суб'єкти та об'єкти; види злочинів; мета та види покарань.

Основні риси процесуального права в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): форми та суб'єкти процесу; стадії процесу, види доказів.

Виникнення карально-охоронної функції у Північному Причорномор'ї в стародавню добу (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): охорона громадського порядку та протидія злочинності у скіфських ранньодержавних утвореннях, в античних державах Північного Причорномор'я; правоохоронні органи античних держав; поєднання правоохоронної та інших виконавчих функцій; здійснення нагляду за дотриманням законності; контроль за дотриманням норм моралі; діяльність податкових органів.

Тема № 7. Держава і право України періоду середньовіччя.

Утворення Київської Русі: причини, передумови; об'єднання суперсоюзів слов'янських племен (друга пол. IX ст.); генеза права.

Джерела права Київської Русі: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів „Руська Правда”); нормативні договори; канонічне право; формування правової системи. Державно-правова думка: Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Митрополит Іларіон.

Державне право Київської Русі: правовий статус населення (феодалы, смерди, челядь, холопи, міське населення). Форми державного устрою та правління (ранньофеодальна імперія; палацово-доменіальна система управління; самоврядування); судоустрій.

Основні риси цивільного права у Київській Русі: право власності; зобов'язальне право; спадкове право; сімейне право.

Основні риси кримінального права Київської Русі: поняття злочину; суб'єкти та об'єкти злочину; мета та види покарань.

Основні риси процесуального права Київської Русі: історична форма процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.

Джерела та основні риси державного права Русі у період роздробленості: причини роздробленості, її юридичне закріплення; правовий стан населення. Форма державного устрою та правління, її особливості у Південно-західних землях Русі. Судоустрій. Вплив монгольського (золотоординського) права.

Охорона громадського порядку та боротьба зі злочинністю у Київській Русі: джерела права про охоронну діяльність; князь та його повноваження; вірники, мечники, старша та молодша дружина, посадники.

Правове становище українських земель під владою Польщі, Литви, Речі Посполитої: ліквідація залежності від Золотої Орди; входження українських земель до складу іноземних держав та його правове закріплення; Кревська унія 1385 р.; Люблінська унія 1569 р.

Джерела права українських земель (серед. XIV - серед. XVII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Литовські статuti; джерела магдебурзького права); джерела канонічного права; правова думка в українських землях (С.Оріховський, З.Копистенський, М.Смотрицький, І.Вишенський, Й.Борецький, П.Могила, Й.Верещинський).

Державне право на українських землях у складі Польщі, Литви, Речі Посполитої (XIV – сер. XVII ст.): правовий стан населення (феодалі, феодално залежне населення, козацтво, міські стани, духовенство); адміністративно-територіальний устрій; органи державної влади; міське самоврядування; судоустрій.

Тема № 8. Історія держави і право України Нового часу.

Джерела права України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: звичаєве право, основні риси звичаєвого козацького права, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), „старі” збірки законів, канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А.Кисіль).

Державне право України періоду формування національної козацької середини XVII ст.: правовий стан населення (селянство, міщанство, козацтво, шляхта); виборче право; державний устрій, форма правління, полково-сотенна система (визначення, структура, функції); режим; самоврядування (міст, Січі); судоустрій.

Основні зміни у праві України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: цивільному праві (право власності на землю); кримінальному праві (державні, військові злочини); процесуальному праві (судочинстві).

Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р.

Державно-правовий статус України-Гетьманщини у складі Російської держави: правовий статус населення; форми державного устрою та

правління; судоустрій; Слобідська Україна; Запорізька Січ.

Державно-правовий статус українських земель у складі Оттоманської імперії (Кримського ханства): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права України в другій половині XVII – третій чверті XVIII ст.: джерела права України-Гетьманщини у складі Російської імперії (звичаєве право, договірні статті, універсали, російське законодавство, „старі” збірки права, кодифікаційні акти), правова думка, діяльність першого екзильного уряду України-Гетьманщини; джерела права в українських землях у складі Оттоманської імперії; правова думка (державно-правові погляди І.Мазепи, П.Орлика («Конституція» 1710 р.), Ф.Прокоповича, К.Розумовського, Я.Козельського, М.Драгоманова).

Державно-правовий статус українських земель у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права в українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: джерела права в українських землях у складі Російської імперії; джерела права в українських землях у складі Речі Посполитої; джерела права в українських землях в складі Австрійської імперії; правова думка („Руська Правда” П.Пестеля; „Катехізіс” І.Котляревського, В.Тарновського, В.Лукашевича; „Історія Русів”; Кирило-Мефодіївське товариство та його програмні документи (В.Білозерський, М.Гулак, Г.Андрузький, М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш).

Систематизація права України XVIII - першої половини XIX ст.: інкорпорації, кодифікації (державні, приватні) права українських земель у складі Російської імперії („Собрание малороссийских прав”, „Свод местных законов западных губерний”, кодифікація Сперанського); кодифікація права в українських землях у складі Австрійської імперії (Терезіана).

Основні риси цивільного права України у складі Російської імперії (друга половина XVII - перша половина XIX ст.): суб’єкти правовідносин; право власності; зобов’язальне право.

Основні риси цивільного права в українських землях у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії) наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: суб’єкти правовідносин; право власності; зобов’язальне право.

Основні риси кримінального права України (друга половина XVII – третя чверть XVIII ст. (до 1775 р.)): поняття злочину, види злочинів, мета та види покарань. Основні риси кримінального права України наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.: поняття злочину, види злочинів, мета та види покарань.

Основні риси процесуального права України у складі Російської імперії (друга половина XVII - перша половина XIX ст.): форми процесу, стадії процесу, суб’єкти процесу, види доказів.

Основні риси процесуального права в українських землях у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії) у другій половині XVII – першій половині XIX ст.: форми процесу, стадії процесу, суб’єкти процесу, види

доказів.

Ліквідація української державності та національної правової системи у складі Російської імперії (друга половина XVIII - перша половина XIX ст.): основні етапи ліквідації української державності в складі Російської імперії; ліквідація магдебурзького права; колонізація українських земель Російською імперією та її правовий режим.

Карально-охоронний апарат в українських землях у XVII – першій половині XIX ст.: органи прокуратури Російської імперії на території України; слідчі органи; податкові органи; козацькі військово-охоронні формування (Дунайське, Чорноморське, Дністровське козацьке військо); регулярна поліція в Російській імперії (Преображенський приказ; організація центральної та місцевої поліції за часів Катерини II; поліцейська система Російської імперії на початку XIX ст.; центральні та місцеві поліцейські органи; організація поліцейського апарату в Україні); створення Міністерства внутрішніх справ Російській імперії: Міністерство поліції 1810 р. (особливості організації, компетенція та основні напрямки діяльності загальної поліції згідно Положенню про земську поліцію 1837 р. та Наказу чинам та слугителям земської поліції).

Буржуазні політико-правові реформи на західноукраїнських землях. Основні зміни в праві (друга пол. XIX – поч. XX ст.): революція 1848 – 49 р.; основні джерела права; австрійські конституції 1848, 1849 та 1867 рр.; зміни в галузях права (державному, цивільному, кримінальному, процесуальному).

Джерела права в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст.: звичаєве право; джерела загальноросійського права (царські маніфести, укази, закони (фабричне законодавство та ін.), Думки Державної Ради, Звід законів Російської імперії, коментовані збірки нормативних актів). Державне право українських губерній у складі Російської імперії (друга пол. XIX ст.): правовий стан населення; органи державної влади, самоврядування; судоустрій; військо.

Правові основи селянської реформи 1861 р. в Україні: законодавче підґрунтя реформ, зміни в правовому статусі селянства (особисті та майнові права), перехід до позастанових засад державного управління і самоврядування; юридична процедура набуття прав власності на землю.

Правові основи земської реформи 1864 р. та міської реформи 1870 р., земської та міської контрреформ: джерела реформ; виборча система; розпорядчі та виконавчі органи, їх структура та компетенція; термін діяльності; особливості здійснення реформ в Україні; контрреформи земського та міського самоврядування.

Правові основи судової реформи 1864 р. та контрреформ: причини та передумови реформування судової системи; джерела; суди мирової юстиції; суди окружної юстиції; суд присяжних; інститут судових слідчих; інститут повірених; зміна функцій прокуратури.

Військова реформа 1874 р., фінансова та освітня реформи: джерела; загальна військова повинність, її відмінності від рекрутської повинності; зміна терміну служби; військово-адміністративна реформа; військово-освітня реформа; правові основи фінансової реформи; реформи в галузі освіти,

урядові утиски української культури (Валуєвський циркуляр, Емський указ).

Правові основи контрреформ 80-90-х рр. XIX ст.: Виключні положення 1881 та 1892 рр.; інститут тимчасових військових генерал-губернаторів; Положення про земських дільничних начальників 1889 р.

Загальна і політична поліція в українських губерніях Російської імперії у XIX ст.: органи державної безпеки Російської імперії в Україні; утворення III відділення та корпусу жандармів; поліцейські реформи в Росії в др. пол. XIX ст. (Тимчасові правила 1862 р.; "Положення про корпус жандармів" 1867 р.)

Основні напрямки розвитку цивільного, трудового та цивільно-процесуального права в українських землях у складі Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.: розвиток цивільного права (активізація цивільного обігу); фабрично-заводське законодавство; столипінське аграрне законодавство.

Основні риси адміністративного, адміністративно-процесуального, кримінального, кримінально-процесуального та кримінально виконавчого права в українських землях у складі Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.: джерела адміністративного, кримінального та кримінально-процесуального права, адміністративні правопорушення, злочини, мета та види покарань; виконання покарань.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Російської імперії, особливості її функціонування в українських губерніях на поч. XX ст.: соціально-економічні зміни в умовах імперіалізму; революція 1905-1907 років, режим військового стану на українських землях; розвиток джерел права; правова думка (програми політичних партій).

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Австро-Угорської імперії, особливості її функціонування в західноукраїнських землях на поч. XX ст.: соціально-економічні перетворення; зміни в управлінні Галицьким сеймом; розвиток джерел права; правова думка (програми політичних партій).

Основні риси державного (конституційного) права Російської імперії на поч. XX ст.: Маніфест 17 жовтня 1905 р., Основні державні закони Російської імперії 1906 р.; правовий стан населення; виборче право; центральні та місцеві органи влади; органи самоврядування, запровадження земств на Правобережній Україні.

Основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни: мілітаризація державного апарату в українських землях у складі Російської імперії, Особливі наради, Союз міст, Земський союз, „Земгор”, воєнно-промислові комітети; Головна Українська Рада; цивільне, адміністративне, фінансове, трудове, кримінальне та кримінально-процесуальне право Росії та Австро-Угорщини воєнної доби.

Тема № 9. Держава і право України Новітнього часу.

Політико-правові зміни в Україні в умовах буржуазно-демократичної революції в Росії (лютий – листопад 1917 р.): падіння самодержавства;

створення Тимчасового уряду; органи влади і управління в Росії та Україні; Ради робітничих, солдатських та селянських депутатів; виникнення Центральної Ради, її політико-правові акти; правові відносини Центральної Ради та Тимчасового уряду; Генеральний Секретаріат та його правовий статус; місцеві органи Центральної Ради.

Злам поліцейської системи Російської імперії під час Лютневої революції 1917 р.: органи охорони громадського порядку в Росії 1917 р; Утворення народної міліції Тимчасового уряду; Постанова “Про заснування міліції”; виникнення робітничої міліції та Червоної гвардії; нормативне регулювання діяльності міліції та червоної гвардії.

Проголошення та державно-правова розбудова Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918): генеза та еволюція органів державної влади УНР; охоронні формування УНР доби Центральної Ради (цивільна та військова міліція; Вільне козацтво: “Статут Вільного козацтва”, керівні органи, структура, компетенція); джерела права, правова думка, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Німецько-австрійський окупаційний режим.

Проголошення та розбудова держави і права Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.): джерела права, правова думка, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права; Державна варта (керівні органи, структура, компетенція Державної Варти; “Статут Української Державної варти”); армійські охоронні сотні, місцева міліція. Окупаційні військово-адміністративні та судові органи.

Проголошення та розбудова держави і права Радянської України (грудень 1917- квітень 1918 р.): основні риси державного права (I та II з’їзди Рад радянської України; будівництво радянських органів влади і управління; збройні сили; суд; надзвичайні органи влади і управління); джерела та основні риси цивільного, земельного, кримінального, процесуального права.

Відновлення та державно – правова розбудова УНР періоду Директорії (листопад 1918 – листопад 1920 р.): джерела права, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Уряд УНР в екзилі та його політико-правові рішення.

Проголошення та розбудова держави і права Західноукраїнської Народної Республіки: джерела права, основні риси конституційного (Українська Національна Рада, Державний Секретаріат ЗУНР, Відділ УНРади), цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Правоохоронні органи ЗУНР: органи прокуратури; народна міліція та державна жандармерія ЗУНР.

Відновлення та розбудова держави і права Української Соціалістичної Радянської Республіки: воєнний комунізм; джерела права, революційна законність та особливості праворозуміння; основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права.

Охоронно-репресивні органи УСРР у 1917-1920 рр.: військові революційні трибунали УСРР в період громадянської війни; утворення робітничої міліції Радянської України; створення НКВС УСРР; декрет РНК УСРР “Про організацію міліції”; розбудова радянської міліції; “Інструкція з

організації радянської робітничо-селянської міліції”; органи державної безпеки УСРР у 1917-1920 рр.

Регіональне „державотворення” на українських землях у період революційно-визвольних змагань (1917 – 1920 рр.): Донецько-Криворізька Радянська Республіка (органи державної влади; джерела та основні риси права); Крим і „кримське питання”; спроби його вирішення у ході громадянської війни; Таврійська радянська республіка та інші державні утворення; намагання встановлення кримськотатарської державності; квазідержавні утворення Махно та Врангеля.

Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу: правове закріплення військово-політичного союзу УСРР з РРФСР та іншими радянськими республіками (договори 1 червня 1919 р., 28 грудня 1920 р.); Декларація та Договір про утворення СРСР 1922 р.; Конституція СРСР 1924 р.; правове становище України у складі СРСР.

Джерела права УСРР періоду нової економічної політики: зміни у радянській правовій доктрині; курс на революційну законність; перша кодифікація права УСРР, її причини, етапи, механізм; правові ідеї, покладені у підґрунтя кодифікації.

Конституційне (державне) право УСРР (1921-1929 рр.): правовий статус громадян; правовідносини УСРР та СРСР; зміни адміністративно-територіального поділу УСРР (утворення АМСРР); правові основи українізації; правовий статус національних районів у складі УСРР; зміни в Конституції УСРР 1925 р.; Конституція УСРР 1929 р.; правовий статус Криму у 20-х рр. XX ст.

Основні риси цивільного, земельного, кооперативного, трудового права УСРР (1921-1929 рр.): форми власності, принцип матеріальної зацікавленості; майнові права; свобода договору; спадкове право; правове забезпечення трудового землекористування; суб'єкти трудового права; колективний договір; трудовий договір; тривалість робочого часу.

Основні риси адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (1921-1929 рр.): правове регулювання адміністративних відносин, становлення та розвиток фінансового права УСРР; злочини та покарання за кримінальними кодексами УСРР 1922 і 1927 рр.

Основні риси процесуального права УСРР (1921-1929 рр.), виправно-трудове законодавство: цивільно-процесуальне право УСРР; кримінально-процесуальне право (кримінально-процесуальні кодекси УСРР 1922 і 1927 рр.); характерні риси виправно-трудового права.

Правоохоронні органи України у період непу: положення про НКВС УСРР 1922 р.; організація, основні напрямки діяльності міліції України у період непу; “Правила проходження служби у робітничо-селянській міліції” 1923 р.; скасування республіканського НКВС; підпорядкування міліції органам ОДПУ; створення, структура та основні напрямки діяльності НКВС СРСР; прокуратура.

Джерела права УСРР у період завершення формування адміністративно-командної системи, тоталітарного режиму (30-ті рр. XX ст.):

Конституції СРСР 1936 р. і УСРР 1937 р., закони, постанови з'їздів рад, Верховної Ради СРСР і УРСР, постанови ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР, постанови ЦК КП(б)У і РНК, підзаконні акти.

Конституційне право УСРР (30-ті рр. XX ст.): зміни в правовому стані селянства, робітників, інтелігенції; новий клас – номенклатура; державний устрій та форма державного правління; органи влади і управління за Конституцією УРСР 1937 р.; суд; правове закріплення командно-адміністративної системи управління, її основні риси; посилення ролі та одержавлення партійних органів.

Правове підґрунтя відновлення позаринкової економіки (індустріалізація, суцільна колективізація сільського господарства): деформації в цивільному праві (праві власності, зобов'язальному, спадковому праві, шлюбно-сімейному праві); становлення колгоспно-кооперативного права, його основні риси; зміни у трудовому праві.

Основні риси кримінального та кримінально-процесуального права УСРР (30-ті рр. XX ст.): посилення каральної спрямованості; поширення незаконних репресій; позасудові репресії; найвідоміші політичні процеси в Україні кінця 20-х – 30-х рр. XX ст. (Шахтинська справа, справа Промпартії, СВУ, Українського національного центру та ін.).

Устрій та діяльність каральних органів УРСР у 1921-1939 рр.: органи державної безпеки, міліція, прокуратура, податкові органи, адвокатура, нотаріат УРСР в 1921-1939 рр.: нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності; посилення репресивних рис у діяльності каральних органів в 30-х рр. XX ст.: діяльність позасудових репресивних органів; постанова “Про особливу нараду при НКВС СРСР”; утворення нових підрозділів НКВС в 30-ті рр.: органів по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності, державтоінспекції, залізничної міліції.

Зміни у праві УРСР (1939-1941 рр.). Правові підстави приєднання західноукраїнських земель до УРСР.: законодавче оформлення приєднання західноукраїнських земель; правові характеристики їхньої радянзації.

Зміни у праві УРСР в умовах воєнного стану (1941-1946 рр.): джерела права; конституційне (створення надзвичайних органів державної влади та управління, утворення наркоматів закордонних справ та оборони УРСР (1944 р.); зміни в конституційних органах влади і управління; збройні сили; суд; військові трибунали), адаптація цивільного, шлюбно-сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права до воєнних умов.

Устрій та діяльність каральних органів УРСР у період другої світової війни: компетенція прокуратури, її воєнізація згідно з Наказом Прокурора СРСР від 27 серпня 1942 р.; особливості діяльності НКВС у період другої світової війни (створення та репресивний характер діяльності управління НКВС на західноукраїнських землях; міліція УРСР в роки Великої Вітчизняної війни; боротьба зі злочинністю; забезпечення громадського правопорядку; участь підрозділів НКВС у бойових діях, русі опору, звільненні території України; трибунали військ НКВС; боротьба з підрозділами ОУН-УПА); Органи державної безпеки СРСР та УРСР в період

другої світової війни (структура, нормативно-правове забезпечення, особливості діяльності).

Окупаційний режим, організаційні та політико-правові засади рухів опору в Україні під час другої світової війни: міжнародні норми, окупаційні режими, радянський рух опору, національний рух опору.

Основні риси права УРСР у повоєнні роки: джерела права, скасування воєнного стану основні риси конституційного права (правовий стан окремих категорій населення; посилення тиску на інтелігенцію; продовження незаконних репресій; зміни в органах державної влади і управління; відновлення системи конституційних органів влади та управління; збройні сили; суд; правоохоронні органи; зміцнення тоталітарного режиму; діяльність органів радянської влади в західних областях України, боротьба з національним підпіллям); основні риси цивільного, трудового, кримінального, процесуального права УРСР у повоєнні роки.

Міжнародно-правовий статус УРСР у повоєнні роки (др. пол. 40-х – поч. 50-х рр. XX ст.): участь УРСР у заснуванні ООН; участь у міжнародних організаціях; міжнародні договори з участю УРСР; завершення об'єднання території України, її міжнародно-правове визнання.

Джерела права УРСР середини 50-х – середини 80-х років XX ст.: лібералізація суспільного життя та її вплив на гуманізацію права; Конституція УРСР 1978 року, її зміст; друга кодифікація права УРСР (причини, механізм, етапи, завдання); партійно-політичні акти.

Основні риси конституційного права УРСР середини 50-х – середини 80-х років: правовий статус громадян; курс на демократизацію та відновлення прав людини; „шестидесятники”; поява дисидентів; поширення руху за права людини і громадянина; законодавче підґрунтя приєднання Криму; правове становище України у складі СРСР; форма державного правління; часткова демократизація організації та діяльності органів влади і управління; реорганізація репресивних органів сталінського тоталітарного режиму; перебудова судової системи; посилення прокурорського нагляду; суперечливість, непослідовність процесу десталінізації.

Основні риси цивільного, господарського, колгоспного, трудового права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.): форми соціалістичної власності; об'єкти права державної власності; регулювання договірних відносин між підприємствами, господарськими організаціями; укрупнення колгоспів; розширення кола об'єктів колгоспно-кооперативної власності; розширення прав колгоспів; обмеження розвитку індивідуального господарства; посилення бюрократичного керівництва колгоспами; тривалість робочого часу; стимулювання праці; припинення трудового договору; порядок вирішення трудових спорів; пенсійне законодавство.

Основні риси адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.). Виникнення нових галузей права: правове закріплення відновлення командно-адміністративної системи; економічна реформа 1965-1967 рр., відновлення командно-адміністративних методів управління господарством; подальша бюрократизація державного апарату; зміни та доповнення до кримінального законодавства СРСР та УРСР;

повітряне право.

Основні риси процесуального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х р.р.), арбітражно-виконавче та кримінально-виконавче право: цивільно-процесуальне право УСРР; поява арбітражно-виконавчого права; кримінально-процесуальне право; характерні риси виправно-трудоного законодавства.

Правоохоронні та правозахисні органи УРСР у сер. 50-х – на поч. 90-х рр. XX ст.: прокуратура УРСР (організація та діяльність прокуратури на основі Положення про прокурорський нагляд в СРСР 1955 р.; Конституція 1978 р. про прокуратуру УРСР; Закон про прокуратуру СРСР 1979 р.); органи держбезпеки УРСР (спроба реорганізація органів державної безпеки в повоєнні роки; створення КДБ СРСР); органи внутрішніх справ УРСР (спроба дедалінізації ОВС УРСР в др. пол. 40-х - на початку 50-х рр.; Наказ „Про скасування Міністерства внутрішніх справ СРСР” 1960 р.; Положення про міліцію 1962 р.; Наказ „Про утворення союзно-республіканського Міністерства охорони громадського порядку” 1966 р.; МВС УРСР у період перебудови 1985-1991 рр.; Закон „Про міліцію УРСР” 1990 р.); адвокатура та нотаріат УРСР (зміни в адвокатській діяльності у зв’язку з прийняттям Положення про адвокатуру УРСР 1965 р.; організація і діяльність адвокатури УРСР згідно з законом „Про адвокатуру СРСР” 1970 р, місце і роль нотаріату згідно з законом „Про державний нотаріат” 1974 р.; створення республіканського Міністерства юстиції в 1979 р., його функції та діяльність).

Нормативно-правове закріплення процесу курсу на «перебудову» в СРСР та УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): джерела права (зміни і доповнення до Конституції СРСР 1977 та УРСР 1978 рр.; джерела цивільного, шлюбно-сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права; Закон „Про мови в УРСР”; Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 року); розвиток правової думки в умовах багатопартійності; реформування цивільного та господарського законодавства.

Демократичні зміни у праві УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): конституційне право (розширення прав і свобод громадян; реформи державного апарату; визнання і реалізація принципу розподілу влади; проголошення державного суверенітету УРСР); господарське право (нормативна регламентація пошуку нових шляхів та методів господарювання, правове регулювання здійснення реформ в економіці); адміністративне, цивільне, земельне, трудове, кримінальне, процесуальне право.

Становлення та розбудова незалежної України, їх конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-2017 рр.): правове оформлення розпаду СРСР; проголошення реформи державного апарату; Конституційний договір 1995 р., опрацювання та прийняття Конституції України 1996 р.; державна символіка; державна мова; джерела національного права незалежної України; становлення поліджерельності права (Конституція України, конституційні закони, рішення Конституційного Суду, постанови і роз’яснення Верховного Суду, акти місцевого самоврядування тощо);

правова думка.

Основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2017 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право).

Становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991-2017 рр.): органи прокуратури, державної безпеки, податкові органи, адвокатура, органи юстиції, нотаріальні органи України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у 1991-2017 рр. (нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності); організаційно-правові засади становлення системи МВС України; основні завдання та напрями її реформування. Основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2018 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право).

Становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991–2018 рр.): органи прокуратури, державної безпеки, податкові органи, адвокатура, органи юстиції, нотаріальні органи України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у 1991–2018 рр. (нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності); організаційно-правові засади становлення системи МВС України; основні завдання та напрями її реформування.

Анексія Автономної республіки Крим російською федерацією. Дестабілізація політичної ситуації в державі. Початок АТО (ООС), воєнні дії на сході України (основні військові операції). Особливості та труднощі геополітичного становища України.

Початок повномасштабної війни російської федерації проти України. Запровадження воєнного стану на території України. Основні військові операції по обороні та звільненню територій України. Волонтерський рух в Україні. Зміни у системі державного управління, введені у період війни. Основні зміни у законодавстві України, викликані воєнними діями.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна) форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контролю
	Зс	Вс	
		з них:	

Тема № 1. Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна	8	2				6	
Тема № 2. Держава і право країн Стародавнього Світу	12	2	2			8	
Тема № 3. Держава і право зарубіжних країн періоду середньовіччя.	10		2			8	
Тема № 4. Історія держави і права зарубіжних країн Нового часу.	8					8	
Тема № 5. Держава і право зарубіжних країн Новітнього часу.	10		2			8	
Тема № 6. Держава і право України у стародавній час.	8					8	
Тема № 7. Держава і право України періоду середньовіччя.	10	2				8	
Тема № 8. Історія держави і права України Нового часу.	12	2	2			8	
Тема № 9. Історія держави і права України Новітнього часу.	12	2	2			8	
Всього:	90	10	10			70	екзамен

4.2. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література:	Вид контролю
	Тема № 1 Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна		1-3;6,8.12-14	екзамен
		1. Предмет і метод. 2. Історіографія		
		Тема № 2 Держава і право країн Стародавнього Світу	1-3;6,8.12-14	
		1. Шлюбно-сімейне право за законами Ману 2. Кодифікація Юстиніана.		
		Тема №3 Держава і право зарубіжних країн періоду середньовіччя	1-3;6,8.12-14	
		1.Основні види доказів, що містяться в Кутюмах Бовезі. 2. Саксонське зерцало.		
		Тема № 4. Історія держави і права зарубіжних країн Нового часу.	1-3;6,8.12-14	
		1. Характеристика загальної частини Німецького цивільного уложення 1896 р.. 2. Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав.		
		Тема №5. Держава і право зарубіжних країн Новітнього часу.	1-3;6,8,12-14	
		1.Прихід до влади італійських фашистів. 2. Корпоративна система італійського фашизму.		

Тема №6. Держава і право України у стародавній час.		1-5;6,7,8,11-12
	1. З'ясувати, особливості формування та розвитку античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї 2. Підготувати конспект питання «Основні риси процесуального права в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): форми та суб'єкти процесу; стадії процесу, види доказів».	
Тема №7. Держава і право України періоду середньовіччя		1-5;6,7,8,11-12
	1. Виділяти та характеризувати основні етапи становлення давньоруської держави. 2. Знати основні риси процесуального права Київської Русі: історичну форму процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.	
Тема №8. Історія держави і права України Нового часу.		1-5;6,7,8,11-12
	1. Проаналізувати міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р. 2. Підготуватись до обговорення питання «Державне право України періоду формування національної козацької середини XVII ст.». 3. На яких правових основах здійснювалися реформи 1860-х – 70-х рр.	
Тема №9. Історія держави і права України Новітнього часу.		1-5;6,7,8,11-12
	1.З'ясувати особливості адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.). . 2.Охарактеризуйте основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2018 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право). 3. Назвіть характерні риси становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991-2018 рр.):	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Навчальним планом не передбачено

5.1.2. Теми курсових робіт

Навчальним планом не передбачено

5.1.3. Теми наукових робіт

(до частини I - Становлення та розвиток держави і права зарубіжних країн)

1. Злочини та покарання у праві держав Стародавнього Світу: порівняльно-правова характеристика.
2. Артхашастра Каутильї – доктринальне джерело права держави Маур'їв.
3. Джерела та характерні риси права Візантії.
4. Держава і право скандинавських країн доби середньовіччя.
5. Кутюмне право у середньовічній Франції: причини виникнення, аналіз, значення.
6. Кримінальне право Німеччини за «Кароліною» 1532 р.
7. Державно-правовий розвиток Австрії у добу середньовіччя.
8. Саксонське дзеркало – видатна пам'ятка права середньовічної Німеччини.
9. Законник Стефана Душана.
10. Державно-правовий розвиток середньовічної Італії.
11. Генеза держави і права у країнах Південно-Східної та Східної Європи у добу середньовіччя.
12. Держава і право Туреччини: основні етапи розвитку.
13. Еволюція правового статусу корінних народів США та Канади.
14. Французький цивільний кодекс 1804 р. та його вплив на розвиток цивільного права європейських держав у XIX - XX ст.
15. Державно-правові погляди А. Лінкольна.
16. Становлення правової системи Республіки Білорусь (1991-2013).
17. Становлення та розвиток поліції Німеччини: історико-правове дослідження.

Теми наукових робіт

(до частини II - Становлення та розвиток держави і права України)

1. Мирні договори Русі з Візантією як першоджерела українського і слов'янського права.

2. Березневі (Московські) статті 1654 р.: історико-правові оцінки.
3. „Права, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р.: історія створення, аналіз, значення.
4. Історико-психологічні особливості формування української державності і права.
5. Україна в програмних документах декабристів.
6. Державно-правові ідеї в Україні початку ХХ ст.
7. Конституція Директорії Української Народної Республіки.
8. Конституція Західноукраїнської Народної Республіки.
9. Правове регулювання політики українізації.
10. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь).
11. Правовий режим окупації в Україні (1941-1944 рр.)
12. Становлення правової системи суверенної української держави (1985-1991 рр.).

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та практичних занять з виконанням завдань для самостійної підготовки. При цьому на проведення лекцій відводиться 30 годин, на проведення семінарських занять 40 години та на самостійну роботу студентів 48 годин навчального часу.

Метою лекційного курсу «Історія держави і права» є ознайомлення студентів з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права, формування розуміння закономірностей та напрямів їхнього розвитку. Студенти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналіз, обмін думками, дискусії для набуття студентами навичок у правильному розумінні державно-правових явищ та складних юридичних понять.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення, згідно з переліком, навчальної літератури, що додається до навчальної програми дисципліни та матеріалами лекційного фонду.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Предмет, метод і завдання курсу історії держави і права
2. Основні риси державного ладу в країнах Стародавнього Сходу.
3. Правовий статус населення держав Стародавнього Сходу.
4. Закони царя Хаммурапі - визначна пам'ятка вавілонського права.
5. Право власності за Законами царя Хаммурапі.
6. Договір позики за Законами царя Хаммурапі.

7. Злочини та покарання за Законами царя Хаммурапі.
8. Реформи Солон і Клісфена в Афінах.
9. Утворення держави в Римі. Реформи Сервія Туллія.
10. Державний лад Риму в період республіки.
11. Закони XII таблиць - стародавній пам'ятник римського права.
12. Право приватної власності за законами XII таблиць.
13. Договір позики за законами XII таблиць.
14. Особливості державного розвитку Англії в період раннього феодалізму.
15. Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії.
16. Виникнення та розвиток магдебурзького права.
17. Салічна Правда - правовий пам'ятник держави франків.
18. Феодальна земельна власність (алод, феодал та бенефіцій) у країнах Західної Європи.
19. Злочини та покарання за Салічною правдою.
20. Судовий процес за Салічною правдою.
21. Виникнення Арабського халіфату.
22. Виникнення та становлення мусульманського права.
23. Буржуазна революція XVIII ст. у Франції. Її основні етапи.
24. "Декларація прав людини та громадянина" 1789 р. і Конституція 1791 р. у Франції. Втілення в цих документах ідеї Ш.Монтеск'є про розподіл влади.
25. Революційний уряд якобінської диктатури.
26. Буржуазна революція XVII ст. в Англії, її основні етапи. Політичні течії в революції.
27. Протекторат Кромвеля в Англії.
28. Війна за незалежність в Північній Америці і утворення США.
29. "Декларація незалежності США" 1776 р.
30. Статті Конфедерації США 1781 р.
31. Конституція США 1787 р. Біль про права 1791 р.
32. Особливості буржуазної революції 1848 р. в Німеччині.
33. Французький кримінальний кодекс 1810 р. Монтеск'є, Беккарія про гуманні основи кримінального права.
34. Революція 18 березня 1871 р. у Франції та проголошення Паризької Комуні.
35. Державний лад та право Паризької Комуні.
36. Третя республіка у Франції.
37. Законодавчі акти уряду А.Лінкольна в період громадянської війни в США.
38. Громадянська війна в США 1861-1865 рр. та її соціально-економічні і політичні наслідки.
39. Конституція Німецької імперії 1871 р.
40. Становлення континентальної правової сім'ї.
41. Французький цивільний кодекс 1804 р. Його структура. Загальна характеристика.
42. "Новий курс" президента Ф. Рузвельта: причини, цілі. Загальна характеристика.

43. Конституція Франції 1946 р.
44. Основні риси Конституції Франції 1958 р.
45. Веймарська конституція 1919 р. Німеччини.
46. Партії і політична боротьба в період Веймарської республіки в Німеччині.
47. Встановлення націонал-соціалістської диктатури в Німеччині.
48. Механізм націонал-соціалістської диктатури в Німеччині.
49. Встановлення фашистської диктатури в Італії.
50. Основні риси Боннської конституції 1949 р.
51. Утворення Республіки Індія. Конституція 1949 р.
52. Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України.
53. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї наприкінці VII ст. до н.е. – у п. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика).
54. Правовий статус населення в античних державах Північного Причорномор'я.
55. Форми державного правління та органи влади й управління античних держав Північного Причорномор'я.
56. Скіфські ранньодержавні утворення (виникнення, органи влади та управління, правові звичаї).
57. Причини та передумови виникнення державності у східних слов'ян. Теорії про походження державності у східних слов'ян.
58. Суспільно-державний лад Київської Русі.
59. Джерела права Київської Русі.
60. Руська правда: походження, списки, редакції.
61. Суд та процес у Київській Русі.
62. Основні риси кримінального права за Руською Правдою.
63. Особливості суспільно-державного ладу Галицько-Волинського князівства.
64. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Великого князівства Литовського.
65. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Польського королівства, Речі Посполитої.
66. Джерела та основні риси права в Україні у XIV- до сер. XVII ст.
67. Державні унії Польщі та Литви. Їх наслідки для України.
68. Військово-адміністративна організація Запорізької Січі.
69. Право Запорізького козацтва.
70. Державне право України періоду формування національної козацької держави сер. XVII ст.
71. Переяславська Рада та Березневі статті 1654 р.: історико-правові погляди на зміст і значення цього договору.
72. Гетьманські статті – юридичне оформлення правовідносин України з Московією у другій половині XVII ст.
73. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
74. Наступ російського абсолютизму на українську державність, ліквідація автономії у XVIII ст.

75. Джерела і пам'ятки права в Україні у XVIII – на початку XIX ст. Спроби кодифікації.
76. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії (друга половина XVIII - першій половині половині XIX ст.).
77. Загальна характеристика буржуазно-демократичних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
78. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
79. Військова реформа 1874 р.
80. Судова реформа 1864 р. в Україні.
81. Загальна характеристика контрреформ 80-90 рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
82. Зміни в суспільно-політичному ладі України в ході революції 1905-1907 рр.
83. Столипінські реформи. Їх особливості в Україні.
84. Основні риси державного (конституційного) права Російської імперії на поч. XX ст.
85. Джерела, пам'ятки права та основні риси права, яке діяло на українських землях на початку XX ст. в складі Російської імперії.
86. Лютнева революція 1917 р. Її особливості в Україні.
87. Організація та діяльність Центральної Ради (березень-листопад 1917р.).
88. Створення Української Народної Республіки (УНР).
89. Створення Української Соціалістичної Радянської республіки.
90. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.
91. Право УНР періоду Центральної Ради.
92. Держава і право України періоду гетьманату П.Скоропадського.
93. УНР за часів Директорії.
94. Західноукраїнська Народна республіка – ЗУНР.
95. Відновлення та остаточне ствердження УРСР. Конституція УРСР 1919 р.
96. Законодавче забезпечення здійснення нової економічної політики.
97. Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу.
98. Конституційне (державне) право УСРР (1921-1929 рр.).
99. Перша кодифікація права в УРСР. Конституція УРСР 1929 р. Основні риси права України 20-тих років.
100. Державно-правові питання суцільної колективізації сільського господарства. Масові репресії.
101. Утвердження адміністративно-командної системи управління, тоталітарно-репресивного державного режиму. Конституція СРСР 1936 р.
102. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.
103. Проголошення Карпатської України (1939 р.).
104. Зміни в органах влади і управління УРСР в період Другої світової війни.
105. Спроби відродження української державності та рухи опору в Україні у 1941-1945 рр.

106. Державно-правовий лад УРСР в повоєнні роки. Спроби десталінізації та демократизації Радянської влади.
107. Державно-правовий лад УРСР з середини 50-тих до середини 80-тих років. Друга кодифікація радянського права. Конституція УРСР 1978 р.
108. Демократичні зміни у праві УРСР (1985-1991 рр.).
109. Становлення та розбудова незалежної України: конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-1996 рр.).
110. Проведення реформ та зміни у державно-правовій системі України в сучасний період.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок студентом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як

середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Курсант (студент, слухач), який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, залікових книжках студентів, . **Присутність студентів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо студент не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності студентів, слухачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість балів (перед} \\ \text{підсумковим контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим контролем} \end{array}$$

Студент, слухач, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Студентам, які

отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Студенти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Вимоги кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін щодо діяльності здобувачів вищої освіти наступні:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль	
Отримати не менше 4 позитивних оцінок (30 балів)		Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
			Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
8	80-84			
7	75-79			
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
5	65-69			
4	60-64			
3	40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
2	21-40			
1	1-20			
			F	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
			F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Інформаційне та методичне забезпечення навчальної дисципліни

10.1. Рекомендована література

Основна

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.2>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Бостан Л., Бостан С. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2018. 730 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9481/Bandurka_istoriya_prava_zarubizh%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Бандурки. Харків: Майдан, 2023. 904 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/5e644645-541d-4cdc-89b8-d10999e931c1>
5. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : рекомендовано МОН України / [за ред. Л. М. Маймескулова]. Харків: Право, 2011. 520 с.
6. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. 640 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>.
7. Історія держави і права України : підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. Х. : Право, 2013. 704 с.
8. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. 348 с.
9. Історія держави і права України : хрестоматія-практикум / [М. Ю. Бурдін, Є. С. Логвиненко, І. А. Логвиненко]; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>
10. Крестовська Н., Цвіркун О. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум. Х.: Одиссей, 2017. 488 с. URL: http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016bac/idpz_03.pdf.
11. Макачук В. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. К.: Атіка, 2019. 624 с. URL: <http://posek.km.ua/biblioteka/%D0%86/%D0%86%D1%81%.pdf>.
12. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн: посібник для підготовки до іспитів. К.: Ін Юре, 2019. 244 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Orlenko_VI/Istoria_derzhavy_i_prava_zarubizhnykh_krain/.

Додаткова

1. Боняк В. О. Сучасне історико-правове дослідження інститутів держави і права США колоніальної доби / В. О. Боняк // Київський університет права НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Часопис Київського університету права. 2016. №2. С. 411-412. <https://www.google.com/search?q=1>
2. Бруслик О. Ю. Виникнення та склад палати лордів Британського парламенту / О. Ю. Бруслик // Форум права : електрон. наук. фахове вид. / ХНУВС. 2014. № 3. С. 35-41. URL https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_
3. Головка О.М., Греченко В.А. Право Київської Русі в дослідженнях вчених університетів на теренах України у XIX – на початку XX ст. Харків: Константа, 2018. 472 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/ac906cd7-d090-4b62-a201-9ed3be0a65c4>
4. Забзалюк Д.Є. Політико-правові аспекти європейської інтеграції Галицько-Волинської держави у 40-50-х рр. XIII століття / Д.Є. Забзалюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2014. № 3. С. 3-11.
5. Калашніков В. М. Монетарна політика «батьків-засновників» США і війна за незалежність / В. М. Калашніков // Історія торгівлі, податків та мита / М-во освіти і науки України. Дніпропетр. Нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2014. №2(10). С.63-73 http://apnl.dnu.in.ua/tom_2_2017/58.pdf
6. Калашніков В. М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607-1775 рр.) : монографія / В. М. Калашніков, В. М. Малишко ; за ред. І. Б. Усенка. Київ : Логос, 2015. 406 с. <http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/e7dd3958814a36cf53ae1dfca02dd43eFormuvannya-institutiv-derzh-i-prava-v-SSHA.pdf>
7. Кіндюк Б. «Анонімна записка про потребу обмежити владу гетьмана» як пропозиція реформування державно-управлінських відносин у Гетьманщині в XVIII ст. / Б. Кіндюк // Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ «Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого» та ін. 2014. № 7. С. 245-251.
8. Кобилецький М. Магдебурзьке право як джерело кодифікації українського права (XVIII - початок XIX ст.) / М. Кобилецький // Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. 2011. № 2. С. 252-287. https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshko_Tetiana/Istoriia_mahdeburzkoho_prava_ochy_ma_iurysta.pdf
9. Ковальова С.Г. Суб'єкти правовідносин у литовсько-руському праві XIV-XV ст. / С.Г. Ковальова // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2011. Вип. 22. С. 114-119.

10. Кондратюк О.В. Державно-правовий статус українців у Російській імперії (XVIII-XIX ст.ст.) / О.В. Кондратюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2014. № 2. С. 3-13. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2000>

11. Логвиненко Є.С., Логвиненко І.А. Покарання в праві держав Стародавнього Світу. Харків, 2019. 252 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/f54c83ee-734a-4dad-919b-2eeda491a718>

12. Мелех Л.В. Окремі аспекти розвитку законності в Галичині у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. / Л.В. Мелех // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2015. Вип. 2. С. 18-27.

13. Ніколаєнко Т.Б. Звичаєве право скіфської держави / Т.Б. Ніколаєнко // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіц. вид. / засн. М-во юстиції України, 2014. № 8. С. 51-56. http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS_PRINT&P21DBN=IBIS

14. Органи охорони правопорядку та суду на теренах України: від Київської Русі до Української революції 1917 р. (історико-правове дослідження): [монографія] / О.М. Бандурка, В.А. Греченко, В.В. Сокурєнко. Харків: Майдан, 2021. 502 с. <https://www.google.com/search?q=14>

15. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917 – 2017 рр.): [монографія] / О.М. Бандурка, В.А. Греченко, В.В. Сокурєнко; МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків: Золота миля, 2017. 496 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/e531c613-1a83-414c-90a1-af1ae5179f7e>

16. Рожок Л. Становлення судового конституціоналізму в епоху Античності / Л. Рожок // Публічне право : наук.-практ. юрид. журн. / Всеукр. громад. орг. «Майбутнє країни», Ужгород. нац. ун-т. 2016. № 2. С. 71-77.

17. Рум'янцев В. Павло Скоропадський в українському державотворенні (до 140-річчя з дня народження) / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / засн. Президія Акад. правових наук Укр. 2013. № 1. С. 34-43. URL: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vapny_2013_1_6

18. Самотуга А. В. 800 років Великої Хартії Вольностей: актуалізація конституційного обмеження персональної влади / А. В. Самотуга // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. - № 2 (76). С. 112 – 119.

19. Стеценко Н. С. Органи виконання судових рішень у Франції, Німеччині, Австрії та Італії у XIX ст. / Н. С. Стеценко // Форум права : електрон. наук. фахове вид. / ХНУВС. 2015. № 4. С. 273-281. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_49

20. Снайдер Т. Крихітлі землі. Європа між Гітлером та Сталінім. Київ: Laurus, 2018. 492 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Timothy_David_Snyder/Kryvavi_zemli_Yevropa_po_mizh_Hitlerom_ta_Stalinym/

21. Скуратович І.М. Еволюція феодальних привілеїв на західноукраїнських землях (кінець XVIII – перша половина XX ст.) / І.М. Скуратович // Форум права : електрон. наук. фахове вид. / ХНУВС. 2013. № 3. С. 592-595. https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2013_3_97

22. Тищик Б. Становлення американського конституціоналізму: прийняття Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки 1776 р. (до 240-річчя проголошення) / Б. Тищик // Право України : юрид. журн. 2016. № 4. С. 157-166. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_4_16/Tyshchik_Syrko_2016_4/

23. Худояр Л.В. Джерела права Запорозької Січі / Л.В. Худояр // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2015. Вип. 26. С. 35-43. <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-000092150>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Бібліотека юридичної літератури. URL: http://www.twirpx.com/files/law/igp_sng/ukraine/.

2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

3. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: <http://univd.edu.ua/>.

4. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>.

5. Юридична бібліотека. URL: <http://pravo.biz.ua/>.